

Horváth László Imre

A hajó, ami nőket szállított

Magvető Kiadó
Budapest, 2015

Ludmán Katalin

A SZERELEM TERMÉSZETE A KÖLTÉSZETÉ

Horváth László Imre új könyvébe nehéz belekötni. Különösen akkor, ha az ember szívesen olvas szerelmes verseket. A kötetet ugyanis teljes egészében ennek a témának szentelte a szerző. Ez persze önmagában még nem elég a sikerhez. Ahogyan a fülszöveget jegyző Kemény István is rámutat: „a szerelem sokféle és ezt bajosan lehet egy versben összefoglalni”. Több versben összefoglalni viszont csak úgy érdemes, ha valamiféle átfogó koncepció (egy bizonyos történet, sajátos hangvétel vagy jellegzetes versforma, esetleg tematikus ciklusok rendje) érvényesül egy efféle – szerelmes verseket felsorakoztató – gyűjteményben. Leginkább azért, mert a *szerelmi líra* mint olyan önmagában képes egy adott költői világ egészének működését reprezentálni. Szerencsés esetben egyebek mellett éppen ezzel a célkitűzéssel találkozhatunk a szerelmi tematikát feldolgozó köteteket olvasva. Ebben az elvárásrendszerben *A hajó, ami nőket szállított* mindenképpen a pozitív példák közé tartozik.

Már az első vers olvasásakor hatásos – de nem hatásvadász – felütéssel találkozhatunk. *A Júdás imája* pontos, már-már kíméletlen foglalatát adja a soron következő szövegeknek és annak az igénynek, amelyből – a vers tanúsága szerint – születtek. „Harminc ezüst nélkül is / kiadlak, leírlak, / csak úgy magamnak.” Mindez tehát deklaráltan

öncélú vagy legalábbis önmagáért való. Olyan értelemben, hogy nem a hagyományos szerelmi líra attitűdje körvonalazódik, nem a szerelem tárgyának megszerzése vagy meghódítása hajtja a lírai ént. De még csak nem is a szerelem elbeszélése, leírása, dicsőítése. Sokkal inkább egy (vagy több) szerelmi történet és a hozzájuk kapcsolódó (ön)megértés szándéka olvasható ki a vers soraiból. „Csókkal, soha ennyire, összeér / két szereplő, számodra a történet / átlátható, tiszta, nekem csak / ez az egyetlen pillanat. Nem tagadlak meg: örökre / én leszek, aki elárultalak.” Ez utóbbi sorokból pedig két másik, szintén a kötet egészét meghatározó elem vagy tényező is kiemelkedik. Az egyik az idő, tehát a szerelemhez mint érzéshez fűződő viszonyrendszer vagy állapot időbelisége, míg a másik az árulás ehhez szorosan kapcsolódó aktusa. Horváth lírájában e két dolog, az időbeliség és az árulás összekapcsolásának poétikai erejét a mulandóság adja.

Ezt variálja tovább a *Nem épkézláb mondatok* című versben az indiszkréciónak kérdése: „kívántál engem, de lehet, hogy az egész csak / biokémia, írod mint ahogy valószínűleg / az én verseim csak indiszkréciónak, a szerelemről / épkézláb mondataink nem voltak.” Tehát úgy tűnik, a szerelem olyan, mint maga a költészet: tét nélkül csak indiszkréciónak, s mint ilyen, árulás. Ez az árulás azonban ebben a költői világban szükségszerű is. Annak lenni, akit elárultak, és elkövetni az árulást, nem pusztán egy trauma örök emléke és a visszavonhatatlan sorsközösség azzal a másikkal, a versekben leírt vagy megszólított nőalak(ok)kal. Hanem esély is a kudarc által kiérdemelt érzelmi, erkölcsi beteljesülésre. Ha nem is egy újabb, egy tökéletes kapcsolatban, ahogyan annak valóságosságáról a kötet záróverse is beszámol: „egy üres városban, sokat gondolok rád ebben az évben, / hogy még nem ismerlek, hogy remélem, hogy még nem ismerlek, / nem rontottam még el, értelmet adsz majd a veszteségeimnek, / ugyanúgy várakozol, gyenge pillanataidban elbizonytalanodsz vagy rettegsz, / mint én, amikor eszembe jutsz, hogy nem létezel, miért léteznél”. De éppen abban a gesztusban, amire végsősoron a kötet minden verse irányul: a feldolgozás által megvalósított értelmezésben és az ezáltal történt megosztásban.

Az olvasó felől nézve ugyanis mindez azért érdekes igazán, mert a versek meghittsége, személyessége rendkívül valóságossá és bárki számára mélyen átélhetővé teszi az általuk megjelenített dolgokat, helyzeteket. „Megtörtént az átváltozás, / többé nem bírom ki, ahogy valamilyen számomra / tökéletesen érdektelen részletet mesélsz / a nap-

jaidból, ahogy fáradtan és elviselhetetlen / szépséggel ragyogsz közben. Nem merek többé / találkozni veled, hallgatni a hangod a telefonban, / vagy bárhogyan a jelenlétedben lenni, / miközben nem létezel” (40). Ki ne érezte volna egy szakítás után ugyanezt? Pedig a vers logikai-retorikai képlete valójában nagyon egyszerű, szinte triviális: a hiány mutatkozik meg benne, amelyen keresztül a lírai én magányossága kap hangsúlyt. És az a sokat emlegetett, mégis mindig újszerűnek tűnő tény, hogy a szubjektum mindig valamihez, pontosabban egy (vagy több) másikhöz képest létezik. Mindennek drámai erejét pedig az időbeliség, a mulandóság adja. Ez az effektus önmagában létrehoz egy olyan erős hatásfokkal működő szerelmi lírát, amelyhez hasonlót csak nagyon kevesen tudtak érdemben működtetni. Olyanok, mint például Oravecz Imre az 1972. szeptemberben vagy József Attila szerelmi költészetének ikonikus darabjaiban (*Óda*). Mindig egyensúlyozva a giccsbe hajló túlzás és a megszólalás intimitásának (indiszkreciójának) megdöbbentő radikalitása között.

Ezt az egyszerű logikát (az elmúlás, a hiány, a beteljesülés kudarca a szubjektum reflexióinak tükrében, azokkal szembeállítva) akár meg is lehetne unni egy egész kötetben keresztül. A legtöbb versben azonban meglepően gazdag díszletezettséggel kompenzál a szerző. Ahogyan egy kötetbemutatón is elhangzott, Horváth szereti, ha figurái „nagy térben állnak”. Ennek megfelelően nem csak egyfajta belső utazás ez a kötet. Nem csak összetett lelki folyamatokról és szabad szemmel alig észrevehető, mégis jelentőségteljes gesztusokról tudósít, de távoli történelmi korokat (*Hé exo thalassa*) vagy akár kozmikus távlatokat (*Lajka és te*) is megidéz, újabb és újabb lebilincselő terekben biztosítva lehetőséget a fentebb már vázolt és némileg leegyszerűsített szerelmi helyzet (kudarc) allegorikus bemutatására. Horváth kötetének legnagyobb teljesítménye egyébként éppen abban az aprólékos munkában rejlik, ahogyan ezekkel a sokszor hosszúversekké duzzasztott metaforákkal bánik – szinte pazarló módon, mégsem érezzük pocsklásnak. Például a záróvers első részének gigantikus férfi-nő princípiumai (a hagyományostól eltérő módon a tengerrel nem a nőt, hanem a férfit azonosíthatjuk) túlzónak, közhelyesnek tűnhetnek, mégis, az ezeken keresztül elbeszél, kifejtett mitikus szerelmi „történet” részletei meglepő eredetiséggel töltik fel és értelmezik újra e toposzokat: „Egyre nagyobb hajókkal háborúkat vívsz rajtam önmagad ellen. / Rám se nézel többé, vallásodból nosztalgia sem maradt, / múzeumi kacatok csak a szerelemből / híres szobrok szörnyekkel birkózó alakokról, /

amik körül új napjaid, / unott turistacsoportok nem képzelik már / tengervíznek a légkondicionált levegőt”. Nem unásig ismételt motívumok újrahasznosításával, de nem is a kortárs magyar lírában gyakran előforduló elemelt, hozzáférhetetlen költői képekkel szembesülünk. Sokkal inkább egy klasszikus élményanyag és hagyomány rehabilitációjával, amely pátosz nélkül emeli az örökkévalóság rangjára a szerelmet. Legalábbis annak lehetőségét – de elmúlását is.

És működik ez az eljárás, vagyis az érzékeny megfigyelések részletezése a hétköznapi terekben is: „Egyszer azt mondtad, / úgy emlékezem a nőimre / ezekben a versekben, / mintha éles tárgyaknak ütköztem / volna egy sötét szobában, / és csak káromkodnék fájdalomban. / Ez undorító, te nem akarsz / ilyen tárgy lenni, / de tudod, te is csak az / leszel, csak erre vagy jó” (75). Ez utóbbi versrészlet viszont nemcsak témája miatt érdekes, hanem azért is, mert a kötetben gyakran előforduló, helyenként szinte követhetetlen nézőpontváltások egyik látványos példája is. A beszélő helyenként idézi, kölcsönveszi a versben megszólított másik mondatait, ezzel tovább gazdagítva a fentebb már előkerült indiszkrécio értelemkörét. Így ezek a megnyilatkozások nem pusztán a kisajátítás eszközei. A versekben megidézett alakok éppen megnyilatkozásaik idézése révén (vagy másként: azáltal, hogy ezeket a mondatokat nekik tulajdonítja a beszélő) válnak a lírai én partnereivé, nemcsak tematikusan, de retorikai értelemben is – implicite megteremtve ezzel a kölcsönösséget az ábrázolt szerelmi viszony résztvevői között. A látszólag egyenlőtlen, alá-fölé rendelt viszonyok így rendeződnek át egyfajta mellérendelésbe. Mindez a hagyományos nemi szerepek felcserélhetőségét is érzékenyen illusztrálja. Horváth tehát sok helyen egyfajta genderolvasat megképzését is felkínálja, ami ritkán fordul elő egy nem deklaráltan a *női irodalom* regiszteréből származó szövegnél.

A kötet könyvtárgyként egyébként kevésbé figyelemreméltó, bár az albumszerű, négyoszloptos forma és a borító vörös tónusú, szilletteket ábrázoló képe illik a verseskönyv világához, és utal a címadó versben megjelenített pusztító tűzvészre is. Ennek leírása egyébként egy, a zárósorokban kifejtett azonosítással és a szerencsés címválasztással egyszerre segít értelmezni a konkrét verset, és bizonyos értelemben az egész kötetet mint kompozíciót: „Végül elsüllyedt, a tüzet egyszer mégsem tudták / eloltani, bár bizonyára megtettek mindent, / hogy tovább lehessen használni, hogy megmentsék megint / a rabszállító hajót, a leviatánt, a szívemet” (63).

A bevezetőben számon kért, a kötet egészére vonatkozó egységes elgondolás vagy nézőpont tehát – ennyiből is látszik – világosan kitapintható Horváth verseiben. Még akkor is, ha egymással – egyébként szükségszerű módon – kapcsolatba hozható referenciapontjain (a versekben megjelenített plaszticitás, a kudarc vagy az árulás motívuma, a magány, a behelyettesíthetőség, a fantasztikus vagy mitikus terek és mindaz az irodalmi hagyomány, amelyet e felsorolás elemeivel megidéz) néha megbicsaklik az olvasás. Ilyen helyek azok a gyengébben sikerült versek, mint a Petri Györgynek ajánlott *Beszélgetés a kurvával*, a kötet más darabjaihoz képest felejthetőnek mondható *Ismeretlen* vagy a *Science fiction*.

Érdekes kísérlet viszont a *Kyrie Eleison*, amely az egyébként három ciklusra bontott kötet utolsó egységének címadó sorát adja (*Mély belégzés állapotában vannak*), ezért különösen hangsúlyos. De kivételes szerepét adja az is, hogy a szövegben megjelenített „nőalak” halott. Voltaképpen egy élettelen test részletes anatómiai leírását olvashatjuk (a tüdeje az, amely a mély belégzés állapotát mutatja). A vers kétirányú szimbolikája (szenvtelenül plasztikus és megrendítően elemelt), a kötetben elfoglalt helye és cikluscímként felhasznált sora ugyancsak következőes költői koncepciót sejtetnek. A kötet azonban – ezért cserébe – ezen a ponton (és ezen az egyetlen ponton) feláldozza az olvashatóság és az átélhetőség mindvégig érvényesített szempontját. Akár érdemként, akár hiányosságként tekintünk erre a tényre, azt mindenképpen ki lehet jelenteni, hogy *A hajó, ami nőket szállított* – még a kevésbé sikerült versekkel együtt is – poétikai értelemben merész, helyenként finom humorral megszórt, magával ragadó olvasmány.